

Sjoerd van Faassen en August Hans den Boef (eds), *Het pseudo moderne nevens het ware. De briefwisseling van de architect J.J.P. Oud met Jozef Peeters en Michel Seuphor, redacteuren van het constructivistische tijdschrift Het Overzicht, 1921-1925*. Antwerpen: Zacht Lawijd / Garant Uitgevers, 2008. ISBN 978-90-441-2420-0, 189 p. € 19,90

·> MATTHIJS DE RIDDER

Het literair-historische tijdschrift *Zacht Lawijd* is al enkele jaren een van de meest informatieve tijdschriften van de neerlandistiek. Niet zelden worden er belangwekkende artikelen gepubliceerd over schrijvers en boeken die in de loop van de geschiedenis in de vergetelheid zijn geraakt, of over nog onbekende elementen uit het leven of werk van canonieke auteurs. Het is met andere woorden de thuishaven van de 'vorsers', onderzoekers die zich toeleggen op het ontginnen van archieven. Vaak met opmerkelijke, 'nieuwe' verhalen over de literatuur die we zo goed dachten te kennen tot gevolg.

Sinds de jaargang 2004-2005 beperkt de redactie van *Zacht Lawijd* zich bovendien niet alleen tot het verzamelen van artikelen, maar lanceert ze ook zelf kleine onderzoeksprojecten. Dat heeft tot nu toe themanummers over grote uitgevers opgeleverd – Geert van Oorschot (jaargang 4, nummer 2),

Bert Bakker (jaargang 7, nummer 1) en binnenkort Reinold Kuipers – alsmede speciaalnummers die in het teken stonden van individuele schrijvers – Maurice Roelants (jaargang 5, nummer 3) en Michel Seuphor (jaargang 8, nummer 3). Dat zijn bijna altijd afleveringen die in menige bibliotheek in tweevoud worden aangekocht. Een keer als onderdeel van het tijdschrift en een keer als boek.

De redactie heeft echter terecht geoordeeld dat dit nog niet genoeg is. Soms dienen zich immers onderwerpen aan die zich niet laten vangen in een artikel van tussen de 3000 en 7000 woorden. Af en toe vraagt het bronnenmateriaal er simpelweg om, in zijn totaliteit beschikbaar te worden gesteld. De tot voor kort nog onbestudeerde briefwisseling tussen de Nederlandse architect J.J.P. Oud en de Vlaamse redacteuren van het avant-gardistische tijdschrift *Het Overzicht*, Jozef Peeters en Ferdinand Berckelaers, alias Michel Seuphor, bleek zo'n geval. Eind 2008 verscheen deze correspondentie onder de titel *Het pseudo moderne nevens het ware*, onder redactie van Sjoerd van Faassen (*Zacht Lawijd*-redacteur en hoofd collecties van het Letterkundig Museum in Den Haag) en August Hans den Boef (schrijver en medewerker van de Hogeschool van Amsterdam), als extra uitgave van *Zacht Lawijd*.

Er kan moeilijk beweerd worden

dat de 87 brieven die van deze correspondentie bewaard bleven literaire pareltjes zijn, of dat ze anderszins een niet-gespecialiseerd publiek zullen aanspreken. Daarvoor zijn de epistels die van Antwerpen naar Rotterdam en vice versa werden gestuurd te zakelijk en te afstandelijk. Ze handelen vaak over een mogelijke bijdrage van Oud aan *Het Overzicht* en over de penibele financiële situatie van dit tijdschrift waardoor het niet in staat bleek om clichés (negatieven) te laten maken van de ontwerpen van Oud. Een groot deel van dit boek handelt dus eigenlijk over de moeizame samenwerking tussen een Nederlandse architect die langzaam naam aan het maken is en twee ambitieuze Vlaamse modernisten die niets liever willen dan de moderne kunststromingen te documenteren. Niet dat er sprake is van onwil. Oud lijkt – anders dan Theo van Doesburg, die niet bijzonder onder de indruk was van de Vlaamse avant-garde – de twee Antwerpse tijdschriftenmakers genegen, maar lange tijd blijft het vooral bij vage beloftes die vaker worden gebroken dan nagekomen. De aanhouder wint echter en uiteindelijk verschijnen er een reeks aforismen en enkele ontwerpen van Oud in het tijdschrift van Peeters en Seuphor. Bovendien houdt Oud in 1924 na bemiddeling van Peeters een lezing in het Antwerpse atheneum, ontwerpt hij in hetzelfde

jaar het omslag van het eenentwintigste nummer van *Het Overzicht* en zorgt de architect er een paar maanden later op zijn beurt voor dat Peeters een niet al te succesvolle tentoonstelling kan houden in Rotterdam. Geen van de gebeurtenissen lijkt erg invloedrijk te zijn geweest.

Veel spanning valt er dus niet te rapen in deze briefwisseling. Toch is ze ook niet zonder belang. Al blijven grote ontboezemingen uit en worden er geen belangrijke kunsttheoretische discussies uitgevochten, de brieven geven wel een beeld van de dagelijkse realiteit van een periode die al te vaak wordt geromantiseerd. Netwerken, netwerken en nog eens netwerken lijkt het devies te zijn geweest van de Laaglandse avantgardist. De grote ‘ontdekking’ van deze correspondentie heeft dan ook nauwelijks betrekking op de architectuur van Oud of de poëtische opvattingen van Peeters en Seuphor, maar op de haast stuitende kleinschaligheid van de later zo invloedrijke stroming. Afgezien van de relatief succesvolle Congressen voor Moderne Kunst, waar Peeters en Oud elkaar in 1921 hebben ontmoet, gaat het om lezinkjes op middelbare scholen, tentoonstellingen in achterafzaaltjes en tijdschriften met lage oplages.

Des te opmerkelijker is het dan ook dat vooral Peeters en Seuphor (Oud genoot veel meer bekendheid in de eerste helft van de jaren 1920) zich

ondanks hun marginale positie zo gemakkelijk leken te kunnen bewegen in het internationale veld. Misschien was het wel juist omdat de avant-garde zo marginaal was dat onderlinge contacten – voorhoedestrijders onder elkaar – zo gemakkelijk gelegd konden worden. Tijdens een kort bezoek aan Berlijn, het mekka van de avant-gardekunst, ontmoetten Peeters en Seuphor in 1923 een groot deel van de daar aanwezige kunstenaars. Ze bezochten Der Sturm, maar gingen even goed naar de concurrerende Novembergroep, ze zochten er contact met de Hongaren rond het tijdschrift *Ma* en meerden aan bij het Duitse filiaal van het futurisme, waar ze niet alleen de plaatselijke agitator Ruggero Vasari ontmoetten, maar ook de opperfuturist Filippo Tomasso Marinetti. Uit een groot deel van deze ontmoetingen zijn ook weer briefwisselingen gegroeid, die elders zijn en worden bestudeerd. Bovendien fungeerde Peeters in dit geval als doorgeefluik. Op het moment dat ook Oud een reis naar Berlijn zou ondernemen, had hij een lijst namen en adressen op zak die hij van zijn Antwerpse kunstbroeder had gekregen.

Het *pseudo moderne nevens het ware* legt een klein deel van een wijd vertakt avant-gardistisch netwerk bloot en laat bovendien zien dat daar – in het onophoudelijke netwerken – een heel belangrijke sleutel tot de studie van

de internationale avant-garde ligt. Dat Van Faassen en Den Boef zich in hun inleiding en annotaties vooral hebben geconcentreerd op de noodzakelijke achtergrondinformatie en deze observatie aan anderen hebben overgelaten, doet eigenlijk niets af aan deze uitgave. Een bronnenuitgave als deze vraagt immers om nadere studie en andere interpretaties. Ze heeft als voornaamste doel dat ze minder voor de hand liggend archiefmateriaal beschikbaar maakt voor en onder de aandacht brengt van onderzoekers en geïnteresseerde lezers. Hopelijk is *Het pseudo moderne nevens het ware* dan ook de eerste in een lange reeks ‘extra uitgaven’ van *Zacht Lawijd*.

-> MATTHIJS DE RIDDER is verbonden aan het L.P. Boon-documentatiecentrum (ISLN) van de Universiteit Antwerpen en promoveerde onlangs op een proefschrift over de activistische tegentraditie in de Vlaamse letteren.